

„ОБРАЗОВАТЕЛНИ КИНОХОРИЗОНТИ“ В ПОЛЕТО НА МЕДИА ОБРАЗОВАНИЕТО

(2018). *Образователни кинохоризонти. Международен сборник с научни публикации по проект „Естетически и образователни проекции на кинодидактиката“*. Бургас: Проф. д-р Асен Златаров. Съставител: Маргарита Терзиева. ISBN 978-954-471-496-3

Пенка Кожухарова

Шуменски университет „Еп. Константин Преславски“

Сборникът с научни публикации „Образователни кинохоризонти“ отразява търсенията на изследователи от няколко европейски университета, свързани с проблемите на кинообразованието. Всички те са участници или съмишленици в реализирането на научноизследователския проект „Естетически и образователни проекции на кинодидактиката“, осъществен през 2017 – 2018 година в Университета „Проф. д-р Асен Златаров“ – Бургас. Книгата популяризира получените резултати в областта на педагогическите, психологическите, филологическите, историческите науки и изкуствознанието (Terzieva, M. et. al., 2018).

Включени са студии и статии на изследователи и преподаватели, обединени около три възлови проблема: естетически проекции на кинообразованието, образователни проекции и кинодидактически акценти и психологически синкретизъм между кинообразование и кинотерапия.

При проследяване на естетическите проекции на кинообразованието предмет на проучване са пресечните точки между киното и литературата (А. Буюклиева, М. Владева), между кинематографията и етноложките проучвания (Д. Радойнова), културно-историческите аспекти на медиаобразованието и

породените от тях образователни (М. Ненарокова) и интимно-лични събития (М. Терзиева, Л. Парижкова).

В студията „Образът на старобългарския книжовник в българското кино“ А. Буюклиева анализира художествените и исторически ракурси, чрез които авторите на филма „Константин Философ“ (1983) правят един нов кинопрочит на живота и творчеството на създателя на славянската азбука. В синхрон с неговия библейски архетип, изведен в житията, той е отшелник, апостол и мъченик на автентичните Божии думи, чийто синоним са славянските букви, но и личност, чийто житейски път бележи развитието в региона. Поставен е акцент върху ролята на славянското писмо като мощно оръжие срещу опитите на византийската власт да включи славянския свят в сферата си на духовно, културно и политическо влияние (Buyuklieva, 2018: 10). Изведена е идеята на Константин Философ, че България и все още непоквареният български народ са разпространители на истинското Божие слово, което само на славянски език може да бъде предадено правилно – без да бъде изопачено, за да обслужва интересите на властващите. Защитена е представената във филма теза за светостта на славянската писменост и силата ѝ за утвърждаване на държавността. Анализирана е обвинителната реч срещу триезичието на събора във Венеция, в която Кирил заклеява господстващата роля на римокатолическата църква не само сред славянството, но и сред другите народи в Европа. Подобна трактовка допълва идеята за нарасналата пасионарност в целия регион, разкъсала границите на Византийската империя. С основание авторът на статията утвърждава, че големият исторически принос на Константин Философ и Методий е в идеята славянската писмена култура да бъде развита до значими за държавността полета – и като богослужение, и като мироглед и образование, и като етично и държавно законодателство, представени във втората част на филма „Борис I“ (1984) – „Слово за буквите“ на Борислав Шаралиев (Buyuklieva, 2018: 17). Извършеният анализ поднася един нов прочит на образователните ракурси на двата филма в исторически, социален и куртурологичен аспект.

Идеята за свободата на духа и творческото начало е развита от Марина Владева при сравнителен прочит на романа на Стоян Загорчинов „Празник в Бояна“ (1950) и филма „Боянският майстор“ (1980). Текстът е опит за възприемане на творчеството като процес, на неговите времеви измерения и проекции чрез образа на създателя на стенописите в Боянската църква, без когото великото чудо на изкуството не би могло да се случи. Сред набора от качества на бъдещия майстор се открояват неговият бунтарски дух, посветеност и трудолюбие. В романа на Загорчинов и на филмовата лента са пресъздадени историческият контекст, атмосферата, духът на времето, брожението на богومیлите. Големите политически личности обаче, посочва авторът, присъстват като сенки, а значимите исторически събития – като ехо. Зографът е наблюдател на тези процеси, той не е социален субект, способен на бунт или на

други действия, активно изменящи хода на историята (Vladeva, 2018: 26 – 27). Единствената свобода, за която би воювал, това е свободата в изкуството, единственото право, заради което би застанал срещу писаните и неписаните закони, това е правото му да твори. Нетленните образи на севастократор Калоян и Десислава, изобразени от тленната му ръка, преживяват проверката на времето и се превръщат не само в мост към миналото и към историята, но и към бъдещето, където единичният бунт отеква в глухите простори на времето и не затихва, преди да намери следовници.

Съхранението на „тайнството“, породено от преклонението и съприкосновението със светостта на други два образа от епохата на Средновековието – на св. св. Константин и Елена, е представено в статията „Феноменът „нестинарство“ днес – холограма на „класическата“ и модерната аудиовизуална антропология“. Чрез съпоставителен анализ на писмени и аудиовизуални извори Диана Радойнова откроява спецификата в методологичния подход при антроположкия филм. Изведена е неговата роля в изучаването, съхранението и интерпретацията на антроположкото знание (Radoynova, 2018: 40 – 61). Парадигмата на съвременната технология е проучена чрез три документални филма на обряда „нестинарство“ в с. Българи, област Царево. Първият е филм на Българската национална телевизия от 1956 г., който не е заснеман с научна цел и е пример за т.нар. посткумулативна антроположка аудио-визуална практика. Авторът посочва, че това е единствена регистрация на феномена с автентични нестинари. Другите два са антроположки и са заснети с участието на автора на статията през 1998 и 2003 година. Анализирани са основни сакрални моменти от ритуала, представени в научната литература и филмовата лента: темпоралната разгърнатост на обичая в годишния календарен цикъл; селският „панагирь“; регистриране на особеното психосоматично състояние, в което изпадат нестинарите, участващи в обряда, още преди отиването им до огъня – т.нар. „прифатяне“; редът на обредното шествие; играта в огъня и съпреживяването на общността и наблюдаващите. Авторът сравнява информационния потенциал на двата подхода и ролята им за разбирането и предаване на знанието за ритуала.

Статията на Мария Ненарокова се фокусира върху руската народна приказка в кинематографията от 20-те и 40-те години на миналия век. Представени са ранните филми на Александър Роу, които се основават на заложените във фолклора морални и естетически ценности. Възможността да се доразвият приказни сюжети, позволява на режисьора да създава филми, които отговарят на потребностите на светската педагогика от 30-те – 40-те години. През този период той заснема четири филма, обединени от сходна стилистика и идейни послания: „По заповед на шуката“ (1938), „Василиса Прекрасна“ (1939), „Конче-вихрогонче“ (1941 г.) и „Кашчей Безсмъртни“ (1944). С основание авторът посочва, че независимо от това, че Роу създава своите филми-приказки в период на политически промени, те не могат да бъдат отъждествени с агитационни послания (Nenarokova, 2018: 76).

Най-забележими в тях са призивите за доброта, топлина, възхищаване от красивото, поетизацията на ежедневиия човешки живот, които допринасят и за развитието на възпитателната идеология на съветската педагогика.

Чрез метода на историческа ретроспекция и биографичния разказ М. Терзиева се фокусира върху три българо-унгарски филма от 40-те години на XX век: „Изпитание“ (1942), „Българо-унгарска рапсодия“ (1944) и „Ива Самодива“ (1943). Проследено е влиянието, което имат в културния живот на страните, и отражението им в по-нататъшния творчески и житейски път на водещите актриси – Надя Ножарова, Дорита Бонева и Дорина Илиева-Симпсън. Досегът с киното ги прави част от филмовата митология, но разкрива у тях и неподозирани личностни качества, които им помагат да се реализират в различни сфери на културния и социалния живот, белязани от настъпилите исторически промени (Terzieva, 2018: 95). Анализът на автора представя модел и разкрива възможности за приложение на биографичния метод в процеса на обучение.

Статията „Живот, посветен на книгата и на духовността българска“ на Л. Парижкова представя идеята, реализацията и популяризирането на документалния филм за поета, учителя и изследователя на българското Възраждане Петър Парижков. Филмът е базиран на интервюта с приятели, колеги, поети и роднини (Parizhkova, 2018: 145). Авторът на статията анализира събраните материали от проучвания и интервюта със зрители. Проследени са зависимости между културната ретроспекция и емоционалното съпреживяване при възприемане и анализ на биографичния филм.

Образователните проекции и кинодидактически акценти при обучението и подготовката на студенти от педагогически специалности са представени в проучвания, които разкриват възможности за използване на игрални, документални и учебни филми в обучението по чужд или майчин език (М. Желева, Е. Капинова, Хр. Кючуков), при допълване на знанията по историята на образованието (К. Туплин), при изследване възможностите за самообразование и дидактичния потенциал при работа с кинотетрадки (Е. Петкова, М. Терзиева, Р. Калафачева).

Клеър Тъпинг проследява водещи парадигми в училищното образование и възпитание през първата и втората половина на миналия век, представени в английското документалното кино. Анализиран е преходът от осмисляне на образоването като основа за национално обновление и последвалите стохастични процеси в западните (градски) училищни системи под влияние на урбанизацията. Обоснована е тезата за възможността тези филми да бъдат значителен ресурс за проучване на образователните подходи при предаване на знанията и опита, които трябва да усвоят децата в училище с течение на времето (Tupling, 2018: 145).

В сравнителен план Радостина Василева представя културно-исторически аспекти на медиаобразованието във Великобритания, Русия и Унгария. Подчертани са техните национални различия и уникалност (Vasileva, 2018: 61). Изведена е ролята на дисциплините кино- и медиаобразование в учебните планове на учи-

лицата, представянето на новите медии, особеностите на тяхното създаване, въздействие и приложение в процеса на обучение.

М. Жерева и Е. Капинова анализират възможностите за използване на игрални и документални филми в чуждоезиковото обучение (FLT) като източник на автентично културно и езиково знание. М. Жерева констатира, че използването на филмови кадри като дидактичен ресурс в изучаването на българския език като чужд води до увеличаване на потенциала за психолингвистично преструктуриране на езика на обучаемите и повишава тяхната вътрешна мотивация за усвояване на изучавания език. Подкрепена е тезата, че при възприемането на видеозаписи и филми значително се повишават ефективността на усвояване на логичните смислови и езикови нива и продължителността на запазване на информацията в паметта. Това е свързано с ефекта на съчастие, с емоционалното преживяване, с нагледните и асоциативните компоненти през отделните етапи от усвояване на чуждия език при възприемане на игрални филми (Zhереva, 2018: 98 – 100).

Технология за реализиране на интерактивен тренинг на основата на учебни филми в чуждоезиковото обучение на студенти представя Е. Капинова. Изведени са задачите, съдържателните аспекти, методите и етапите на реализиране на тренинга. Формулиран е изводът, че филмите в обучението по чужд език със своето интересно съдържание пораждаат потребност у обучаемите да изразят своите мисли, възникват асоциативни връзки в съзнанието им и тези връзки, с породената вътрешна реч, са потенциал, който може да бъде реализиран при обучението по устно речево общуване (Kapinova, 2018: 107).

Х. Кючуков обосновава компоненти на интеркултурната компетентност на учителите при преподаването на ромски език като майчин. Изведена е необходимостта студентите педагози да овладеят умения за общуване с учениците, имайки предвид техните билингвални особености. Описана е методология за приложение на видеофилми при развитие на езиковата компетентност на ромските деца (Kyuchukov, 2018: 115 – 116). Използването на метода на учебните филми има няколко цели, посочва авторът: децата трупат нова лексика на двата езика, забавлявайки се; те са мотивирани да използват новата лексика в сложни синтактични структури; свързват новите знания по езика (ромски/български) с другите изкуства, обогатяват знанията си за собствената си култура и получават нова информация за българската култура. Формулиран е изводът, че учебните видеофилми са добра база за създаване на свързана устна и писмена реч и на двата езика в обучението по ромски език.

Образователния ресурс на българските игрални семейни (детски) филми от 70 – 80-те години на XX век при обучението на студенти от педагогическите специалности откроява Е. Петкова. Изведени са проблемни аспекти, свързани с морални дилеми на детството, дефицити в общуването между поколенията, властта и авторитета на възпитателя, училището и семейството като фактори за възпитание, правата на детето (Petkova, 2018: 85 – 86). Анализирани са възможности за

осмисляне на модели на възпитание в семейството и обществото в процеса на развитие на личността на детето.

М. Терзиева и Р. Калафачева представят потенциала на разработена учебна тетрадка по кинообразование като дидактичен инструмент за самостоятелна работа на студенти от педагогическите специалности. Посочени са задачи и упражнения, които провокират евристични потребности и развиват изследователски умения. Авторите подчертават необходимостта да се провеждат обучителни курсове, семинари и лектории по кинопедагогика, които да запознаят студентите с теорията и историята на киното, с неговия образователен потенциал и подбора на кинотворби, които ще подпомогнат учебния процес в съответната възраст (Terzieva & Kalafacheva, 2018: 156).

В няколко поредни статии са изследвани възможности за приложение на документални, игрални и анимационни филми като средство за самопознание, разкриване на вътрешни лични резерви и насочване към ефективно саморегулиране в процеса на психологическо и педагогическо консултиране.

Н. Колева описва технология за реализиране на кинотерапията като метод за груповата работа. Систематизирани са основни аспекти, свързани с динамиката в развитието на личността в условията на психотерапията. Анализирани са психологическото въздействие на филмите върху личностното развитие и влиянието им в детството. Представени са съдържателни аспекти и етапи при реализиране на метода (Koleva, 2018: 170 – 173). Изведени са насоки за осъществяване на взаимодействието между терапевт, индивид и група. Изследвани са особености на сетивното възприятие в светлината на филмовото въздействие. Въз основа на проведено проучване са обосновани проблемни аспекти, свързани с влияние на анимационните филми върху проявите на агресия и тревожност при подрастващите. Систематизирани са успешни практики за защита на децата и юношите от вредни телевизионни ефекти, посочени са примери за филмови творби, които могат да бъдат обсъждани с цел развитие на личността.

Предмет на проучване на Г. Вълканова и М. Тодорова е влиянието на филмовото изкуство при преодоляване на придобита безпомощност при учениците. Представено е изследване, чиято цел е да определи влиянието на медиите върху степента на оптимизъм на подрастващите. По време на курса учениците гледат късометражни филми, анализират героите и проявите на оптимизъм. Проучването потвърждава тезата, че този процес може да намали нивото на тревожност и безпомощност и да повлияе положително върху оптимизма и ефективността при изпълнение на учебни задачи (Valkanova & Todorova, 2018: 213 – 215).

Н. Недева и А. Осман анализират система от рискови и предпазващи условия и фактори за употреба на психоактивни вещества и формиране на зависимо поведение. Проучено е влиянието на кинотерапевтични сесии за промяна и формиране на стабилност на личностните характеристики. Резултатите от

изследването показват, че намалява нивото на ситуационна и личностна тревожност (Nedeva & Osman, 2018: 227 – 228).

Поместените в сборника студии и статии се отличават с висока стойност и задълбоченост на анализите и изложените факти. Чрез представените изследвания се постига реализирането на редица задачи, заложи в проекта „Естетически и образователни проекции на кинодидактиката“, които бележат теоретични и приложни приноси, сред които могат да бъдат открити: извеждане на проблемни аспекти, свързани с влиянието на документални, игрални и анимационни филми върху интелектуалното и емоционалното развитие на децата и юношите; осмисляне на кинокомпетенции, които да бъдат формирани чрез учебното съдържание; набелязване на тематични аспекти, свързани с историята на киното, неговия език и влияние, които да бъдат включени в дисциплини от учебните планове на училища, университети и курсове за повишаване квалификацията на педагогически кадри; извеждане на насоки за интегративни връзки в учебното съдържание и взаимодействия между институции, свързани с киното и образованието; представяне на добри педагогически практики и модели в областта на кинообразованието.

Сборникът съдържа материали, които са полезни за включване в университетски курсове и семинари, но биха били подходящи и за по-широка аудитория – учители, дейци на изкуството и културата. Те разкриват пред тях нови образователни хоризонти, подсказват им иновативни технологии и инструментариум в различни професионални области.

EDUCATIONAL CINEMATIC HORIZONS IN THE FIELD OF MEDIA EDUCATION

(2018). *Educational Cinematic Horizons. Collected International Papers of the Aesthetic and Educational Projections of Cinema Didactics Project*. Burgas: Prof. d-r Asen Zlatarov. (in Bulgarian).

✉ **Dr. Penka Kozhuharova, Assoc. Prof.**
Konstantin Preslavsky University of Shumen
115, Universitetska St.
9712 Shumen, Bulgaria
E-mail: p.kozhuharova@shu.bg